

2020-06-18
Slutversion för allmän
spridning

Fördjupad artinventering av fåglar inom detaljplaneområde Almnäsberget, Tveta-Valsta 1:4, Södertälje kommun

Revirkartering av skyddade fågelarter

Information som kan tyda på häckning av tjäder är skyddsklassad information (SLU 200:1) och geografiska data ska diffuseras med 5x5 km. Av denna anledning har information som anger exakta lokalangivelser för tjäder tagits bort i text och karta i denna version av rapporten.

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Södertälje kommun
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Slutversion granskad av kund för allmän spridning: 2020-06-18
Uppdragsansvarig: Anders Haglund
Medverkande: Anders Haglund, Jan Oldebring, Kristina Ask, Emanuel Vogel.
Rapport: Anders Haglund, Kristina Ask
Intern kvalitetsgranskning: Magnus Nilsson 2020-04-30
Granskning av kund: 2019-10-25 och 2020-05-16
Ansvarig för fågelinventering i fält: Jan Oldebring och Anders Haglund.
Foton: Om inget annat anges: Magnus Nilsson, Ekologigruppen
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB
Internt projektnummer: 8144
Bilden på framsidan: Tjädertupp. Foto: Magnus Nilsson

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Uppdragets mål och syfte	5
Bakgrund	6
Allmän beskrivning av området.....	8
Resultat.....	9
Prioriterade fågelarter.....	9
Övriga naturvårdsarter.....	20
Generella åtgärder för att undvika utlösande av förbud	25
Generella åtgärder för kompensation	25
Förslag till ytterligare utredning	26
Ytterligare inventeringsinsatser	26
Behov av ytterligare utredning	26
Metodik	28
Tidigare bedömningar/inventeringar	29
Osäkerhet i bedömningen	29
Referenser	31

Sammanfattning

Ekologigruppen har på uppdrag av Södertälje kommun genomfört en fågelinventering inom detaljplaneområdet Almnäsberget, Tveta-Valsta 1:4, Södertälje kommun. Området är ca 100 ha stort och här planeras för industrimark med storskaliga industritomter. Syftet med inventeringen är att utifrån inventeringsresultatet ha ett underlag för att kunna bedöma om artskyddsförordningen är tillämplig inom planområdet. Inventeringen ska också kunna användas till att analysera om skydds- och anpassningsåtgärder för detaljplanen behövs. Målet med utredningen har varit att sammanställa kunskap om områdenas värden för fågellivet och utreda om skyddade fågelarter häckar eller har revir inom området. Fåglar som omfattas av utredningen utgörs av arter listade i Fågeldirektivets bilaga 1, rödlistade arter, regionalt sällsynta arter och arter med högt signalvärde. De rödlistade arterna och direktivarterna benämns i denna rapport prioriterade arter. Dessa arter har i Artskyddsförordningens § 4 ett mycket starkt lagskydd. Metodiken som använts fångar inte in arter som är aktiva nattetid, samt rovfåglar.

Totalt påträffades 19 prioriterade fågelarter och sju övriga naturvårdsarter, samt två rovfågelsarter i samband med fågelinventeringen. Ytterligare två prioriterade arter är tidigare funna i området. Antalet prioriterade arter får sägas vara högt. Bland de arter som förekommer i området och som riskerar påverkas då deras livsmiljö tas i anspråk är i första hand arterna tjäder, nötkråka, spillkråka, talltita och entita. Påverkan på dessa arter måste utredas om området ska bebyggas. Även övriga förekommande prioriterade arter riskerar utlösa förbud enligt artskyddsförordningen om deras livsmiljö påverkas så att lokala populationers bevarandestatus påverkas negativt. Prioriterade fågelarter som förekommer i våtmarken (sångsvan, brun kärrhök, trana, smådopping, kricka och sävsparv) bedöms kunna leva kvar i området om livsmiljön lämnas intakt och åtgärder görs för att mildra störning. En preliminär bedömning är att de lokala populationerna av allmänt förekommande rödlistade arter med stor lokal population (svartvit flugsnappare, grönfink, ärtsångare, kråka och gulspurv) inte förväntas påverkas. Övriga naturvårdsarter som påträffats utgörs av barrskogsarterna svartmes, tofsmes, kungsfågel och trädkrypare. Vidare våtmarksarterna vattenrall, skogssnäppa och enkelbeckasin, samt lövskogsarterna och gröngöling. Dessutom förekommer rovfåglar som ormvråk och sparvhök, samt möjligen fler rovfågelsarter. Dessa arter är inte prioriterade i lagskyddsarbetet men bör ändå beaktas i planarbetet.

Generella åtgärder för att undvika utlösande av förbud enligt Artskyddsförordningen är att:

- Bevara våtmarken intakt och undvik framtida störning (buller, personstörning etc.) i detta område.
- Tillse att tillräckligt stora arealer sammanhängande barrskog inte bebyggs så att ytkrävande fågelarter kan finnas kvar.
- Säkerställ att goda ekologiska barrskogssamband finns kvar för att arter som kräver stora skogsområden inte ska påverkas.
- Bebygg i områden med ung skog och spara områden med gammal skog
- Kompensera eventuellt minskad areal löv- och barrskog med att ge förutsättningar för ökad kvalitet på den kvarvarande eller intilliggande skogar.
- Bevara och utveckla lövrika bryn samt områden med hassel inom området.

Nedan listas förslag till ytterligare inventering och analyser som bör genomföras.

- Ytterligare inventeringsinsatser för tjäder, nötkråka, rovfåglar och nattaktiva fågelarter som nattskär. Inventering av intilliggande skogsområde bör också inkluderas för att täcka in arter med stora revir.
- Artutredning för prioriterade arter som kan komma att påverkas (främst tjäder, nötkråka, spillkråka talltita och entita).
- Detaljerade artanpassade förslag till åtgärder inklusive bland annat kompensation för prioriterade arter.

Inledning

Uppdragets mål och syfte

Ekologigruppen har på uppdrag av Södertälje kommun genomfört en fågelinventering inom detaljplaneområdet Almäsberget, Tveta-Valsta 1:4, Södertälje kommun. Inventeringsområdets avgränsning framgår av figur 1. Området är beläget sydväst om Södertälje tätort och är ca 100 ha stort. Syftet har varit att utifrån inventeringsresultatet bedöma om artskyddsförordningen är tillämplig inom planområdet och analysera om skydds- och anpassningsåtgärder är nödvändiga för detaljplanen.

Målet med utredningen har varit att sammanställa kunskap om områdenas värden för fågellivet och utreda om skyddade fågelarter häckar eller har revir inom området. Fåglar som omfattas utgörs av arter listade i Fågeldirektivets bilaga 1 (se faktaruta), rödlistade arter, regionalt sällsynta arter och arter med högt signalvärde. De rödlistade arterna och direktivsarterna benämns i denna rapport *prioriterade arter* (tabell 1, bilaga 1). Målet har varit att få en uppfattning geografisk utbredning av revir och fortplantningsområden för arter som är prioriterade för skydd i artskyddsförordningen. Vidare ska utredningen föreslå generella åtgärder för att undvika utlösande av förbud enligt Artskyddsförordningen. Metodiken som använts fångar inte in arter som är aktiva nattetid. Rovfåglar karteras inte heller med god säkerhet med den metod som använts.

Utredning av bevarandestatus för lokala populationer av de påträffade arterna har inte ingått i uppdraget utan bör göras i senare skede i planarbetet.

Ansvariga för rapporten har varit Anders Haglund och medverkande har varit Jan Oldebring och Kristina Ask (kartor). Fältarbete har genomförts av Jan Oldebring och Anders Haglund. Intern kvalitetsgranskare har varit Magnus Nilsson.

Då denna rapport innehåller information om häckning av rovfåglar som är skyddsklassade enligt riktlinjer från ArtDatabanken, bör den inte vara för allmän spridning. Innehållet bör därför ses över och redigeras innan den publiceras som del av samrådshandlingarna.

Fågeldirektivet

(rådets direktiv 79/409/EEG) omfattar alla vilda fågelarter som förekommer naturligt inom EU och gäller för fåglar samt deras ägg, bon och livsmiljöer. Syftet är att åter skapa arternas populationer på en nivå "som svarar mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov". Det ska ske genom åtgärder riktade mot arterna och deras livsmiljöer (Naturvårdsverket 2009).

Figur 1. Avgränsning av det inventerade området men ortsnamn som används i denna rapport.

Bakgrund

Södertälje kommun arbetar med planläggning av området Almnäsberget på del av fastigheten Tveta-Valsta 4:1, Södertälje kommun. Området planeras för industrimark med storskaliga industritomter.

Rödlistan

–kategorier

Rödlistan för Sverige utarbetas av ArtDatabanken. Rödlistan anger olika arters risk att dö ut från Sverige. Arterna listas i olika rödlistkategorier beroende på artens status. Det finns sju kategorier. Alla utom LC räknas som rödlistade och alla utom NT och LC räknas som hotade. (RE) försvunnen, (CR) akut hotad, (EN) starkt hotad, (VU) sårbar, (NT) nära hotad, (DD) kunskapsbrist, (LC) livskraftig.

Artskyddsförordningen

Artskyddsförordningen ger ett skydd för alla vilda fåglar och ett antal djur och växter som finns uppräknade i artskyddsförordningens bilagor. Olika arter har olika skydd beroende på i vilken § i artskyddsförordningen som arten är skyddad.

Skyddet är utformat som ett strikt skydd, det vill säga, det finns ingen rimlighetsavvägning mellan olika intressen. I prejudikat finns bedömningar att det inte är enstaka individer som är skyddade utan snarare den lokala populationen. Det finns inte möjligheter för dispens från artskyddsförordningen i detaljplaner. I de fall bedömningen är att det finns risk för att den lokala populationen kan komma att påverkas negativt krävs åtgärder för att upprätthålla ekologisk kontinuitet.

Alla svenska fåglar är skyddade enligt artskyddsförordningens 4 §. De fågelarter som är upptagna i Fågeldirektivets (faktaruta) bilaga 1 och rödlistade arter (faktaruta) prioriteras i skyddsarbetet och vid tillämpningen av förordningen (Naturvårdsverket 2009).

Utdrag ur 4 § Artskyddsförordningen

4 § I fråga om vilda fåglar och i fråga om sådana vilt levande djurarter som i bilaga 1 till denna förordning har markerats med N eller n är det förbjudet att

1. avsiktligt fånga eller döda djur,
2. avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder,
3. avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och
4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplats. Förbudet gäller alla levnadsstadiet hos djuren.

Första stycket gäller inte jakt efter fåglar och däggdjur. I fråga om sådan jakt finns bestämmelser med motsvarande innebörd i jaktlagen (1987:259) och jaktförordningen (1987:905).

Avsiktligt dödande eller störande av fåglar

Allt avsiktligt dödande, fångande och störande av vilda fåglar är förbjudet enligt artskyddsförordningen. Enligt domstolspraxis anses som avsiktliga även sådana handlingar där syftet inte är att döda, fånga eller störa, men där den som utför handlingen är medveten om den förutsägbara konsekvensen av sitt handlande (att det kommer att döda, fånga eller störa), men ändå genomför handlingen. Exempel på en sådan handling kan vara att i en detaljplan exploatera områden nära kända boplatser för störningskänsliga rovfåglar eller bon av spillkråka. Det krävs att störningen eller dödande kommer upp i en viss grad för att det ska betraktas som en avsiktlig handling.

Skada och förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplats

Förutom att arterna är fridlysta så är det också förbjudet att skada eller förstöra djurens livsmiljö, det vill säga viloplats-, reproduktions-, födosöks- och övervintringsplatser, samt att avsiktligt störa, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder. Förbudet mot att skada eller förstöra fåglars fortplantningsområden och viloplats gäller även för icke avsiktliga handlingar och därför är det inte på samma sätt av omedelbar betydelse för förbudet huruvida förutsättningarna för gynnsam bevarandestatus påverkas. Det finns inte närmare definierat i någon föreskrift vad som avses med fåglars fortplantningsområden och viloplats. Ett område för vila eller fortplantning behöver vidare rimligen uppnå en viss kvalitet för att förbudet i 4 § ska gälla. Fortplantningsområden och viloplats går för vissa arter att biologiskt definiera och avgränsa. I vissa fall kan fortplantningsområden utgöras av sällsynta miljöer eller strukturer. Ett exempel på sådan ovanlig livsmiljö är grova gamla tallar som gärna är angripna av talticka och lämpliga som boplatser för spillkråka. Denna miljö är så ovanlig att trots att arten byter bo varje år så återkommer den ofta till träd. Ett annat exempel kan vara arter som använder samma bo år från år, exempelvis många arter rovfåglar. Om en sådan miljö berörs så kan skyddsåtgärder

behöva vidtas för att undvika risk för skada. Livsmiljön kan jämföras med lämpligt habitat inom ett revir eller i anslutning till ett revir.

Gynnsam bevarandestatus

Artskyddsförordningen uttrycker att en arts ”gynnsamma bevarandestatus inte får försvåras”. I det ingår att den lokala populationen inte får påverkas. Det är ofta svårt att avgränsa en lokal population och få rättsfall finns. Ekologigruppen utgår i våra bedömningar från att lokal population är en delpopulation där det finns tydliga spridningshinder till andra förekomster av arten. Exempelvis kan ett större skogsområde med en tjäderpopulation omgiven av öppen mark, bebyggelse och vägar betraktas som en lokal population. För andra arter som till exempel flyttfåglar där spridningen inte är ett problem kan den lokala populationen utgöras av ett helt landskap eller kanske hela landet.

Påverkan

Om ett projekt eller en plan bedöms påverka lokal population är det inte möjligt att söka dispens, istället måste skyddsåtgärder vidtas så att populationen inte påverkas. Om detta görs rätt, behövs inte längre dispensen. Målet med skyddsåtgärderna blir alltså att göra dispensen onödig. Skyddsåtgärder kan ha karaktären av kompensationsåtgärder där ett närliggande område iordningställs så att numerären av arten inte minskar.

Allmän beskrivning av området

Utredningsområdet är beläget på ett före detta militärt övningsområde. Det domineras av barrskog men i sydväst finns också en cirka tio hektar stor våtmark. Denna är omgiven av blandskogar med mycket inslag av lövträd. Skogarna närmast våtmarken är till största delen utpekade som skogligt naturvärde av Skogsstyrelsen. Inom planområdet finns också flera våta eller översvämmade miljöer, bland annat en sumpskog och översvämmad före detta åkermark med områden med lövsumpskogar. Almnäsberget består av hållmarker med tallskog. Här finns den äldsta skogen, så kallad hållmarkstallskog. Övrig mark inom området består av skogsmark som till en mindre del i norr utgörs av igenplanterad åkermark. I norr finns även en äldre barrskog med inslag av hassel. Skogsbeståndens ålder varierar i området. I övrigt dominerar brukade mestadels planterade barrbland- gran- och tallskogar. Mindre partier hyggen finns också i området.

Våtmarken har tidigare varit dränerad men dämades upp för ca tio år sedan och den håller nu en vattenspiegel i de centrala delarna, även om området snabbt håller på att växa igen med kaveldun och vass.

I området har det parallellt med denna inventering genomförts en naturvärdesinventering och en inventering av groddjur med mera.

Figur 2. Spillkråkan är en av de prioriterade fågelarter som påträffats under omständigheter som kan tyda på häckning.

Resultat

Totalt påträffades 19 prioriterade fågelarter, sju övriga naturvårdsarter och två rovfågelsarter i samband med fågelinventeringen (tabell 1). Detta får sägas vara ett ganska högt antal. Ytterligare två prioriterade fågelarter och en naturvårdsart finns tidigare noterade från området (källa Artportalen). Arternas revir redovisas i kartor figur 3–10.

Prioriterade fågelarter

Häckningsstatus

17 av de 19 prioriterade (skyddade) arterna som påträffades under inventeringen häckar troligen i området; trana, smådopping, brun kärnhök, sångsvan, kricka, spillkråka, tjäder, nötkråka, rödvingetrast, entita, talltita, grönfink, svartvit flugsnappare, ärtsångare, kråka, sävsparv och gulspurv (tabell 1). Hussvala och tornseglare registrerades endast med födosökande individer och de häckar sannolikt inte i området. Ytterligare två prioriterade arter, mindre flugsnappare och svarthakedopping, är tidigare påträffade i området (Artportalen 2017 respektive 2013).

Till ovanstående lista kan eventuellt läggas ytterligare en art, bivråk (listad i fågeldirektivet och rödlistad NT), som 2–5 juli 2017 sågs under häckningstid norr om Almnäs, straxt utanför inventeringsområdet (källa Artportalen).

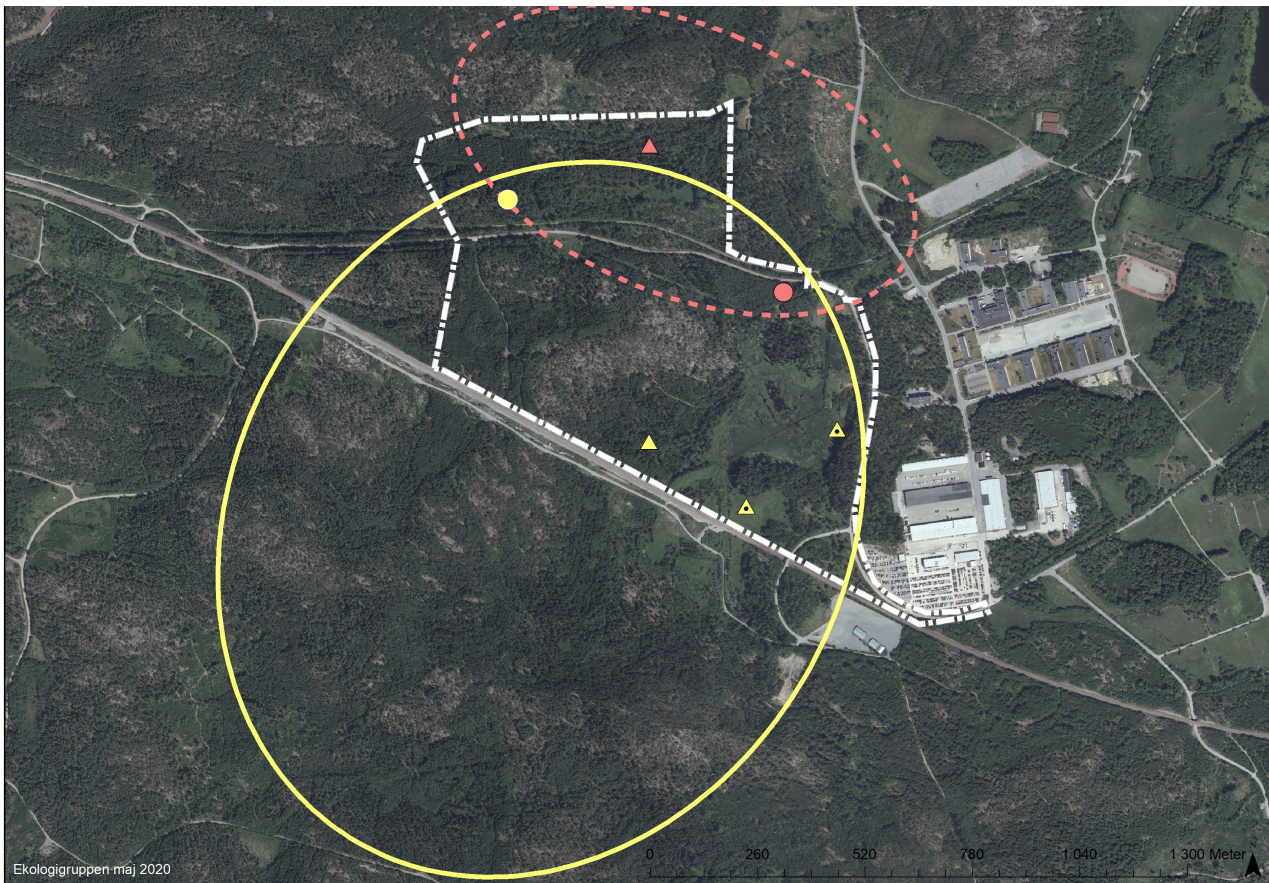
Arternas häckstatus och förekomst redovisas i tabell 1. Förekomst för flertalet prioriterade arter redovisas också på kartor (figur 4–11). Undantag gäller för några arter som är nytillkomna på rödlistan 2020, som har begränsade krav på livsmiljön och som är allmänt förekommande i regionen. Dessa är kråka, svartvit flugsnappare, grönfink och ärtsångare. På kartorna markeras revirgränserna med ovalt formade linjer. Linjerna är heldragna i det fall revir med säkerhet kunnat konstateras i enlighet med metodik för revirkartering (figur 3). Om det finns osäkerhet rörande avgränsning på grund av för få observationer så är revirgränsen markerad med linjer som är streckade. Pricksymboler redovisar exakt position där fåglarna observerats. Symbolernas olika utformning redovisar olika observationsdagar (figur 3).

Symbolförklaring		Datum	
●	Rund symbol = Observation 2019	●	26 maj 2019
▲	Trekantig symbol = Observation 2020	●	8 juni 2019
		●	19 juni 2019
		▲	6 mars 2020
		▲	28 mars 2020
Revir			
□	Hel linje = Säkert revir		
▤	Streckad linje = Troligt revir		

Figur 3. Symbolförklaring till revirkartor i denna rapport.

Tabell 1. Prioriterade fågelarter som förekommer i området under omständigheter som kan tyda på häckning, samt deras skydds- och hotstatus. Rödlisterkategorier: (EN) starkt hotad, (VU) sårbar, (NT) nära hotad, (LC) livskraftig (ej hotad).

Svenskt namn	Fågel- direktivet Bilaga 1	Rödlister- kategori	Antal / häckningsstatus
Brun kärrhök	X	LC	En hane sågs i våtmarken vid alla tre observationstillfällena 2019, vilket är ett starkt indicium på att boplatser finns här.
Entita		NT	Arten är ny på rödlistan 2020. Ett revir i norr och sydost, samt ett troligt revir söder om Almnäsberget. Trolig häckning i skogsområdet. Varnande individ och nyligen flygga ungar sedda 2019.
Grönfink		EN	Allmän art som är ny på rödlistan 2020. Noterades 26/5 och 8/6 2019, samt 28/3 2020. Arten häckar troligen i området.
Gulspurv		NT	Två observationer av revirhävdande fåglar på två platser gjordes vid inventeringen 2019 och 2020. Ytterligare uppgift från Artportalen 17/6 2017 finns om sjungande fågel vid Almnäsberget. Även om inte något revir kunde säkerställas så häckar arten troligen i området.
Hussvala		VU	Födösökande fåglar observerades vid våtmarken 2019. De häckar med största sannolikhet utanför området.
Kricka		VU	Arten är ny på rödlistan 2020. Trolig häckning i våtmarken. En hane 25/5 och 8/6 2019. Observation av hane denna tid på året är en ganska säker indikation på häckning. Ett par och en hane sågs även i lämplig biotop 28/3 2019.
Kråka		NT	Allmän art som är ny på rödlistan 2020. Noterades vid alla inventeringstillfällen. Arten häckar troligen i området.
Mindre flugsnappare	X	LC	Uppgift från Artportalen 11/6 2017 om sjungande fågel vid Åtäppan. Ej observerad under inventeringen.
Rödvingetrast		NT	Arten är ny på rödlistan 2020. Möjlig häckning norr om våtmarken. Noterades sjungande 25/6 2019. Då få inventeringstillfällen gjorts under artens reviraktivitetsperiod får man anta att arten trots allt troligen häckar i detta område.
Smådopping		NT	Möjlig häckning i våtmarken. Noterades spelande 28/3. Det finns även ett äldre fynd från 2010 (Artportalen).
Spillkråka	X	NT	Spillkråka vid tre inventeringstillfällen (8/6 2019, samt 6/3 och 28/3 2020). Södra delen av inventeringsområdet ingår i ett häckningsrevir.
Svarthakedopping	X	LC	Observation 2013 enligt Artportalen. Ej observerad under inventeringen.
Svartvit flugsnappare		NT	Allmän art som är ny på rödlistan 2020. Noterades vid båda inventeringstillfällena 2019. Ett revir i anslutning till P-platsområdet längst i Sydväst.
Sångsvan	X	LC	Trolig häckning. Ett par i lämplig biotop i våtmarken.
Sävsvurv		NT	Två till tre revir i våtmarken.
Talltita		NT	Arten är ny på rödlistan 2020. Minst ett revir vid Almnäsberget, samt troligen ytterligare ett norr därom. Trolig häckning. Varnande individ hördes 2019.
Tjocknäbbad nötkråka	X	NT	Överflygande fågel sedd 8/6 och ett ex observerad i norra delen väst Åtäppan 6/3 2020. Norra delen av området ingår i ett revir men avgränsning av detta är osäker.
Tjäder	X	LC	Flera observationer [REDACTED]
Tornseglare		EN	Födösökande fåglar observerades vid våtmarken. Arten häckar sannolikt inte i området.
Trana	X	LC	Ett par observerades 25/5 och hördes utanför området 8/6 2019. Troligen häckar arten i våtmarken.
Ärtsångare		NT	Allmän art som är ny på rödlistan 2020. Noterades vid båda inventeringstillfällena 2019. Häckar troligen i anslutning till våtmarken.

Fågelinventering Almnäsberget

- Spillkråka, 20190526
- ▲ Spillkråka, 20200306
- ▲ Spillkråka, 20200328
- Tjocknäbbad nötkråka, 20190608
- ▲ Tjocknäbbad nötkråka, 20200306
- Inventeringsområde

Symbolförklaring

- Rund symbol = Observation 2019
- ▲ Trekantig symbol = Observation 2020

Revir

- Hel linje = Säkert revir
- Streckad linje = Troligt revir

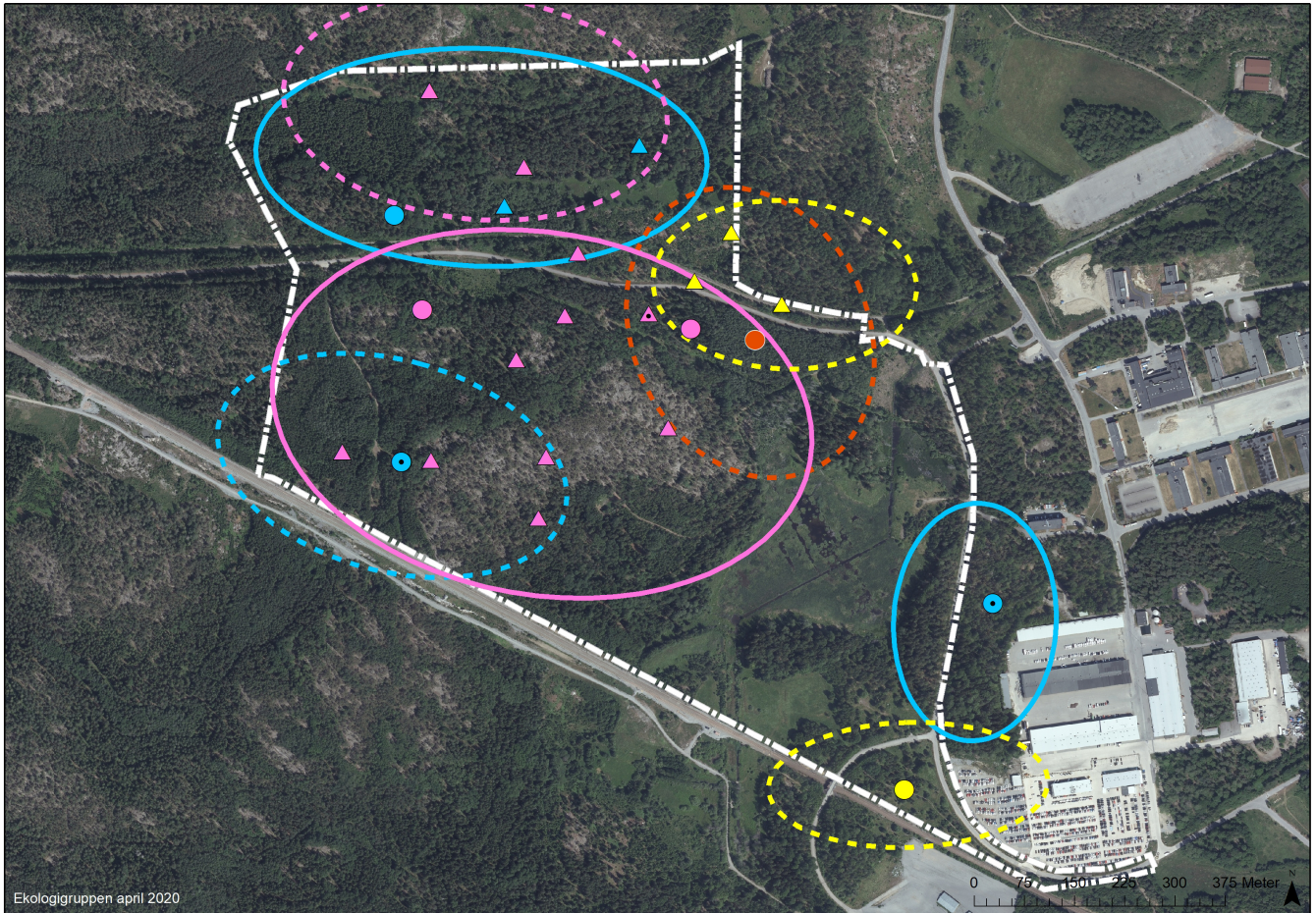
Figur 4. Revirkarta för nötkråka och spillkråka. Det finns osäkerhet gällande reviret för nötkråka då endast en observation gjordes 2019 respektive 2020. Revirkarteringsmetodikerna anger att två observationer görs under samma år för att säkerställa revir. Likaså finns osäkerhet gällande den geografiska avgränsningen för reviret för nötkråka. Troligen fortsätter reviret längre norrut utanför inventeringsområdet. Spillkråkan har oftast kvadratkilometerstora revir och exakt geografisk avgränsning av reviret är även här osäkert, särskilt i den södra delen som ligger utanför inventeringsområdet.

Fågelinventering Almåsberget

- Livsmiljö Tjäder
- Inventeringsområde

Figur 5. Livsmiljö [redacted] för tjäder. [redacted]
[redacted] Hällmarken i södra delen av inventeringsområdet och söder om järnvägen utgör livsmiljö för arten. Observationer av tjäder som kan tyda på häckning ska betraktas som nationellt skyddsklassad information (SLU ArtDatabanken 2020:1) och dessa är borttagna ur kartan i denna version av rapporten.

Fågelinventering Almnäsberget

- Entita, 20190608
- Entita, 20190619
- ▲ Entita, 20200306
- Gulsparv, 20190608
- ▲ Gulsparv, 20200306
- Rödvingetrast, 20190526
- Talltita, 20190608
- ▲ Talltita, 20200306
- ▲ Talltita, 20200328
- ☐ Inventeringsområde

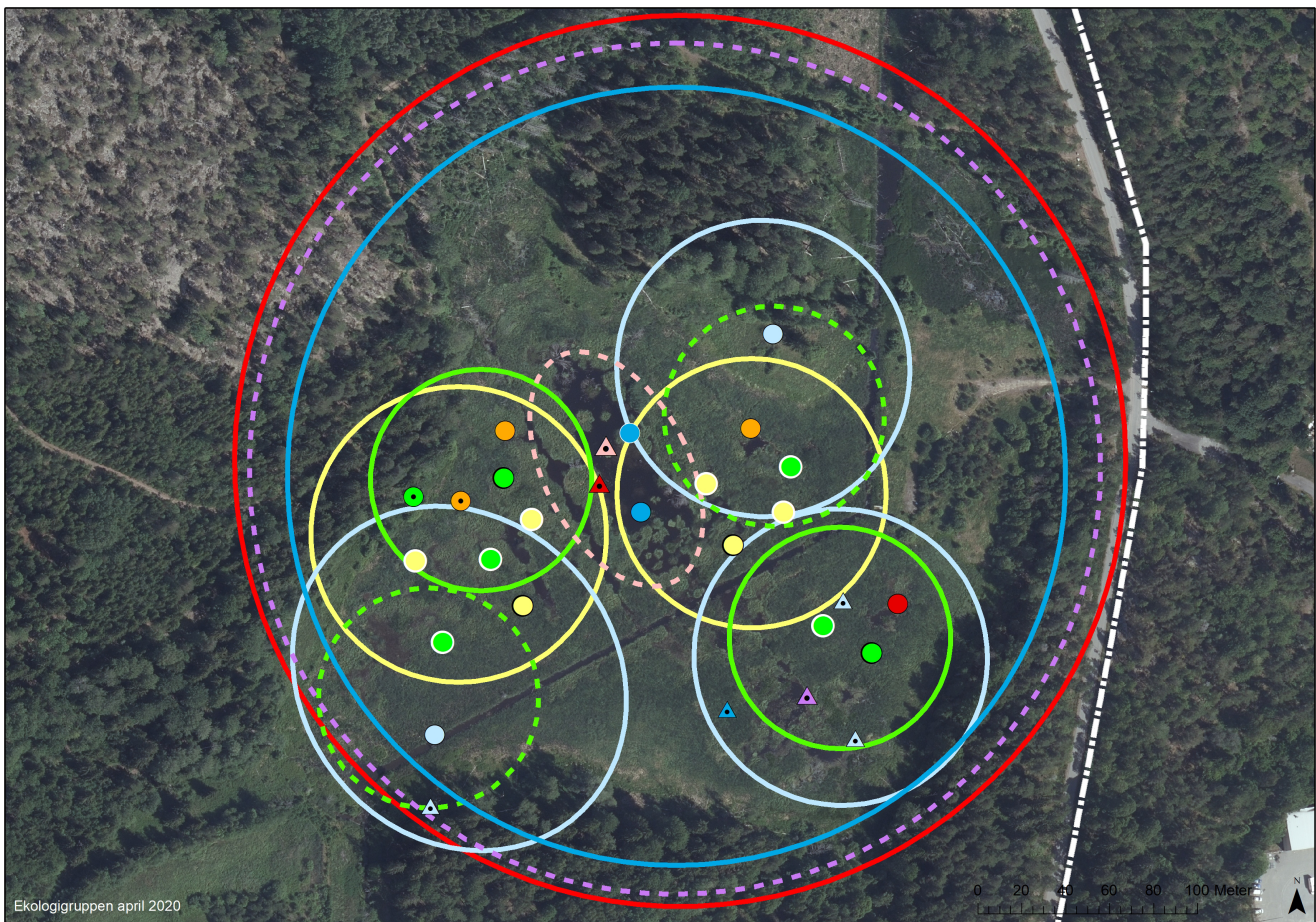
Symbolförklaring

- Rund symbol = Observation 2019
- ▲ Trekantig symbol = Observation 2020

Revir

- ☐ Hel linje = Säkert revir
- ☐ Streckad linje = Troligt revir

Figur 6. Revirkarta för de rödlistade fågelarterna talltita, entita, rödvingetrast och gulsparv (samtliga arter är nära hotade NT).

Fågelinventering Almnäsberget

● Brun kärrhök, 20190608	● Sävspurv, 20190526
● Brun kärrhök, 20190619	● Sävspurv, 20190608
● Kricka, 20190526	● Sävspurv, 20190619
● Kricka, 20190608	▲ Sångsvan, 20200328
▲ Kricka, 20200328	● Trana, 20190608
● Skogssnäppa, 20190526	▲ Trana, 20200328
● Skogssnäppa, 20190608	● Vattenrall, 20190608
▲ Smådopping, 20200328	▲ Vattenrall, 20200328

Symbolförklaring

- Rund symbol = Observation 2019
- ▲ Trekantig symbol = Observation 2020

Revir

- Hel linje = Säkert revir
- Streckad linje = Troligt revir

Figur 7. Revirkarta för fågelarter som är knutna till våtmarken. Kartan visar revir och observationer för de prioriterade arterna smådopping (NT), kricka (VU), brun kärrhök, sångsvan, trana, sävspurv (NT), samt naturvårdsarterna skogssnäppa och vattenrall.

De prioriterade arternas förekomst och ekologi

Nedan beskrivs i detalj förekomsten och ekologin för de prioriterade (skyddade och rödlistade) arter som påträffades i området i samband med inventeringen.

Brun kärrhök (direktivart, livskraftig, ej rödlistad)

En hane brun kärrhök sågs alla tre observationstillfällena i våtmarken, vilket är ett starkt indicium på att boplats finns här (figur 7). Det finns observationer i Artportalen från 2013 som tyder på att arten har förekommit i området en längre tid (par i lämplig miljö 1/5 2013).

Arten är en karaktärsfågel i vassrika slättsjöar. Boet byggs i tät gammelvass. I täta bestånd kan ibland några par häcka nära varandra (100–200 meter) men vanligen är avståndet till

närmaste granne omkring en kilometer. Arten är känslig för störningar i början av häckningsperioden och omläggningar av kullar förekommer endast undantagsvis. Hanen jagar inom ett utstakat jaktrevir, som omfattar delar av våtmarksområdets vassfält, samt angränsande strandängar och jordbruksmarker. Sina jaktutflykter över åkrarna kan han utsträcka flera kilometer, ibland mer än en halvmil. Honan svarar för bobygge och ruvning, fördelning av byte till ungarna samt viss jakt. Båda könen försvarar boreviret mot andra kärrhökar och andra möjliga fiender såsom kråka, korp, rördrom, räv, mink och människa. Arten flyttar i augusti-september åt sydväst till Medelhavsländerna och Västafrika och vänder åter i april.

Entita

Arten är ny på rödlistan från 2020 (SLU 2020). Ett revir konstaterades i norr 2020 och sydost 2019 (varnade individer) (figur 5). Dessutom fanns ett troligt revir söder om Almnäsberget 2020 men i detta revir gjordes bara en observation (figur 6).

Entitan är extremt ortstrogen och rör i stort sett aldrig utanför reviret. Artens ortstrohet och korta spridningslängder gör arten sårbar när landskapet fragmenteras i mindre och mindre habitatöar. En annan möjlig faktor till entitans minskning kan vara svårigheter att häcka till följd av en ökande konkurrens om bohål (Artfakta 2020).

Grönfink (rödlistad, EN)

Grönfinken är en i regionen allmänt förekommande art som var ny på rödlistan 2020 (SLU 2020). Den noterades 26/5 och 8/6 2019, samt 28/3 2020. Arten häckar troligen i området med 1-2 par men den ingick på grund av artens rikliga uppträdande i regionen inte bland de arter där revirkartering genomfördes. Karta över revir har därför inte upprättats.

Grönfink häckar i skogsbryn, enbackar, buskmarker, parker och trädgårdar. Den förekommer i större delen av landet. Arten har inte varit rödlistad tidigare, men den mycket kraftiga minskningen de senaste 10 åren, orsakad av en sjukdom, har gjort att den placerats i hotkategorin starkt hotade arter.

Gulsparv (rödlistad NT)

Två observationer av revirhävdande fåglar på två platser gjordes vid inventeringen 2019 och 2020 (figur 6). Ytterligare uppgift finns från Artportalen 17/6 2017 om sjungande fågel vid Almnäsberget. Även om inte något revir kunde fastställas med säkerhet, så häckar arten troligen i området. Gulsparven är knuten till odlingslandskapet men kan också häcka på hyggen och annan öppen mark. Den är fortfarande vanlig och är rödlistad på grund av snabb tillbakagång.

Hussvala (rödlistad VU)

Födosoökande fåglar observerades vid våtmarken vid alla observationstillfällena 2019. De häckar med största sannolikhet utanför området då den är helt beroende av byggnader för sin häckning. Den insektsrika våtmarken utgör sannolikt en mycket viktig del av artens livsmiljö.

Arten är i södra Sverige mest knuten till samhällen, byar och gårdar i kulturlandskapet där den häckar på byggnader och konstruktioner. På 1980-talet uppmärksammades en tydligt negativ trend och kolonier försvann på många platser spridda över hela landet, såväl i nordligaste delarna såväl som längst i söder. Den mest dramatiska nedgången skedde förmodligen under 1980-talet, men har sedermera fortsatt neråt från redan låga nivåer och arten är därför rödlistad som sårbar.

Kricka (rödlistad VU)

Arten är ny på rödlistan från 2020 (SLU 2020). Krickan häckar troligen i våtmarken (figur 7). En hane sågs 25/5 och 8/6 2019. Observation av hane denna tid på året är en ganska säker indikation på häckning. Ett par och en hane sågs även i lämplig biotop 28/3 2019.

Kricka häckar såväl vid kusten som vid sötvatten, men främst vid mindre sjöar och tjärnar. Den förekommer över hela landet men med de starkaste bestånden i Norrland. Arten har

bedömts som sårbar (VU) på grund av märkbar beståndsminskning under senare tid (Artfakta 2020). Arten är dock fortfarande relativt allmän i regionen men förekommer främst vid värdefullare våtmarker.

Kråka (rödlistad NT)

Kråkan är en i regionen allmän art som kom in ny på rödlistan 2020 på grund av nationellt minskande trend (SLU 2020). Arten noterades vid alla inventeringstillfällen och den häckar troligen med något par i området. Den ingick på grund av artens rikliga uppträdande i regionen inte bland de arter där revirkartering genomfördes. Karta över revir har därför inte upprättats.

Mindre flugsnappare (direktivart, livskraftig, ej rödlistad)

En hane sjöng vid Åtäppan, Almnäs 2017-06-11. Arten är inte rödlistad men den är prioriterad då den är listad i Fågeldirektivets bilaga 1. Ingen observation av arten gjordes under inventeringen 2019, varför det inte är troligt att arten är regelbundet förekommande i området.

Nötkråka (direktivart rödlistad NT)

En överflygande fågel sågs 8/6 med föda i näbben. Arten observerades även 8/3 2020. Att adulta fåglar flyger med föda i näbben under häckningstid innebär enligt metodik svensk häckfågelatlas (BirdLife 2012) konstaterad häckning. Om arten inte har ungar förtärs annars födan på plats under häckningstid. Observationerna tyder på att norra delen av området ingår i artens livsmiljö och revir (figur 4). Delar av barrskogarna i norra delen av planområdet är rika på hassel vilket är den huvudsakliga födokällan för arten. Var boplatsen finns är oklart men den ligger antingen i norra delen av planområdet eller i skogarna norr därom. Hänsyn måste tas till arten i den fortsatta planeringen.

Nötkråkan fordrar för sin häckning ett revir i barr- eller blandskog, ofta granskog. Reviret ska vara så beläget att god förekomst av hassel finns inom ett avstånd om 5–6 km. Provianteringsfärden kan dock i vissa fall utsträckas till en mil. Reviren, som är livsvariga, har en storlek på 12–15 hektar, vanligen med mossklädd mark och helst med fuktiga partier. Boet läggs i en klen gran, gärna vid solig glänta och för bobyggnaden används ofta skägglav och trä från multnande stubbar. Arten är för sin existens helt beroende av att under hösten, inom räckhåll från reviret, insamla och i reviret upplägga så stora förråd av hasselnötter att de räcker till de gamla under vintern och som huvudföda till ungarna i boet.

Rödvingetrast (rödlistad NT)

Arten är ny på rödlistan från 2020 (SLU 2020). Rödvingetrast noterades sjungande 25/6 2019 norr om våtmarken (figur 6). Detta innebär möjlig häckning enligt metodik svensk häckfågelatlas (BirdLife 2012). I maj-juni har arten ägg och ungar och sångaktiviteten är normalt sett inte så hög. Endast två inventeringstillfällen genomfördes under denna period. Inventeringen 2020 genomfördes innan arten anlät från sina häckningsområdet. Av försiktighetsprincipen bör man utgå från att arten ändå troligen häckar i detta område.

Rödvingetrast häckar i skogsmark. Den har en nordlig tyngdpunkt på utbredningen i landet och förekommer från Småland - norra Halland till Norrbotten och Torne lappmark. I regionen är arten att betraktas som mindre allmän till tämligen allmän. Den är här främst knuten till lite större lövrika skogar. Rödvingetrast har minskat de senaste åren och har därför kommit in ny på rödlistan som nära hotad 2020.

Smådopping (rödlistad NT)

Möjlig häckning i våtmarken (figur 7). Arten noterades spelande 28/3 2020. Det finns även ett äldre fynd från 2010 rapporterade i Artportalen.

Smådopping häckar i dammar, små vegetationsrika sjöar och slättsjöar och förekommer regelbundet men sparsamt till sällsynt i södra Sverige upp till norra Uppland-Närke-Värmland-Bohuslän. Antalet reproduktiva individer i landet skattas till 600 (ca 300 par) (Artfakta 2020). Då populationsstorleken är ganska begränsad medför att den nu uppfyller kriterierna för nära hotad NT. Även i regionen är arten sparsamt förekommande.

Spillkråka (direktivart och rödlistad, NT)

Spillkråka sågs bara vid tre inventeringstillfällen (8/6 2019, samt 6/3 och 28/3 2020). Arten har också observerats 15/5 2019 nära våtmarken (källa Artportalen). Området ingår i ett häckningsrevir (figur 4). Det inte alls är säkert att det finns någon boplats för arten här och det är osäkert var revirets gränser exakt går (figur 4). Ett spillkråkepar utnyttjar 400–1 000 hektar skog, beroende på habitatets kvalitet (ArtDatabanken 2019).

Arten lever i barr- och blandskogar och är alltid beroende av grova träd för häckningen (ArtDatabanken 2109). Spillkråkans bohål mejslas ut i levande eller döda träd med stamdiameter på minst 30–40 cm i brösthöjd. Arten häckar relativt ofta även i gamla bohål (ArtDatabanken 2019). Det vanligaste boträdet är asp, men också tall och i sydligaste delen av landet bok. Medelåldern på boträd varierar från 115 år och uppåt. Födan utgörs av vedlevande insekter, myror, spindlar etcetera.

Spillkråkan lever i barr- eller blandskog men även i ren lövskog (till exempel bokskog). Populationstätheterna är högst i äldre, variationsrik blandskog med god förekomst av död ved och gamla träd. Arten är en nyckelart i boreala skogar. Dess bohål utnyttjas av till exempel storskrake, salskrake, knipa, skogsduva, ugglor, kaja, stare, mård, ekorre och fladdermöss.

Största hotet mot spillkråkan är det moderna skogsbruket med korta omloppstider och täta, homogena unga skogar. Arten är troligen också missgynnad av de tätare skogarna, med avsaknad av skogsbeten och extensiva plockhuggningar. I södra delen av landet är det troligen brist på lämpliga boträd som begränsar populationerna. (Tjernberg et al. 2015)

Svarthakedopping (direktivart, livskraftig, ej rödlistad)

Arten observerades 2013 enligt uppgifter i Artportalen. Den observerad inte inventeringen 2019–2020. Det är inte osannolikt att igenväxning av våtmarken gjort att arten inte längre förekommer.

Svartvit flugsnappare (rödlistad NT)

Svartvit flugsnappare är en i regionen och landet allmänt förekommande art som är ny på rödlistan 2020 på grund av minskande population. Arten noterades vid båda inventeringstillfällena 2019. Ett revir fanns sannolikt i anslutning till P-platsen längst i sydväst. Svartvit flugsnappare ingick på grund av artens allmänna uppträdande i regionen inte bland de arter där revirkartering genomfördes. Karta över revir har därför inte upprättats.

Sångsvan (direktivart, livskraftig, ej rödlistad)

Ett par sågs i lämplig biotop i våtmarken 8/6 (figur 7). De saknade ungar och möjligen hade de vid observationstillfället misslyckats med häckningen. Ett par sågs i våtmarken 2013 enligt uppgifter från Artportalen. Våtmarken är en mycket lämplig häckbiotop för arten.

Sångsvanen häckar i vatten av relativt olika karaktär, men ett gemensamt drag är rik förekomst av vegetation. Ofta häckar den i mycket grunda - ofta sänkta - sjöar i skogstrakter, men också i mer vegetationsrika vikar i större skogssjöar eller i små tjärnar. Arten har ökat nästan explosionsartat efter början av 1900-talet, då den närmade sig utrotning på grund av jakt (ArtDatabanken 2019).

Sävparv (rödlistad, VU)

Arten häckar troligen med två till fyra par i området 2019. Två revir karterades och ytterligare en till två sjungande hanar hördes i maj (figur 7).

Sävparven häckar fortfarande allmänt till tämligen allmänt i lämpliga miljöer över hela Sverige. Den föredrar busksnår och bladvassbälten vid sjöar, dammar och vattendrag samt i buskrika sumpmarker. Sävparven har minskat kontinuerligt med i storleksordningen tre fjärdedelar sedan 1975. Standardrutterna bekräftar en fortsatt minskning på omkring 35% under åren 2000–2014 (ArtDatabanken 2019), vilket gör att den rödlistas som VU, trots att det är en vanlig art.

Talltita (rödlistad NT)

Arten är ny på rödlistan från 2020 (SLU 2020). Minst ett revir vid Almnäsberget kunde konstateras samt troligen ytterligare ett norr därom (figur 6). Arten häckar troligen i området. En varnande individ hördes 2019 vilket är ett starkt indicium för häckning.

Talltitan är en ganska ovanlig häckfågel i Stockholms län och den förekommer nästan uteslutande i stora sammanhängande barrskogsområden som utgör primära eller sekundära spridningskorridorer för barrskogslevande arter (figur 9). Förekomsterna av arten bör beaktas i framtida planering.

Talltitan föredrar större sammanhängande barrskogar, och finns såväl i tallskog som gran-skog och i lövblandad barrskog. Skogens struktur är viktig, den ska helst vara flerskiktad med riklig underväxt av mindre granar, björk och andra lövträd och buskar. Tillgång på murknande högstubbar är särskilt viktig, eftersom talltitan helst själv hackar ut sitt bohål (Artfakta 2020). Arten har relativt stora arealkrav (10-20 ha) och missgynnas därför när skogen fragmenteras. Kalavverkning eller exploatering av större delar av reviret innebär att det överges.

Tjäder (direktivsart, livskraftig, ej rödlistad)

Information som kan tyda på häckning av tjäder är skyddsklassad information (SLU 200:1) och geografiska data ska diffuseras med 5x5 km. Av denna anledning har information som anger exakta lokalangivelser tagits bort i text och karta i denna version av rapporten.

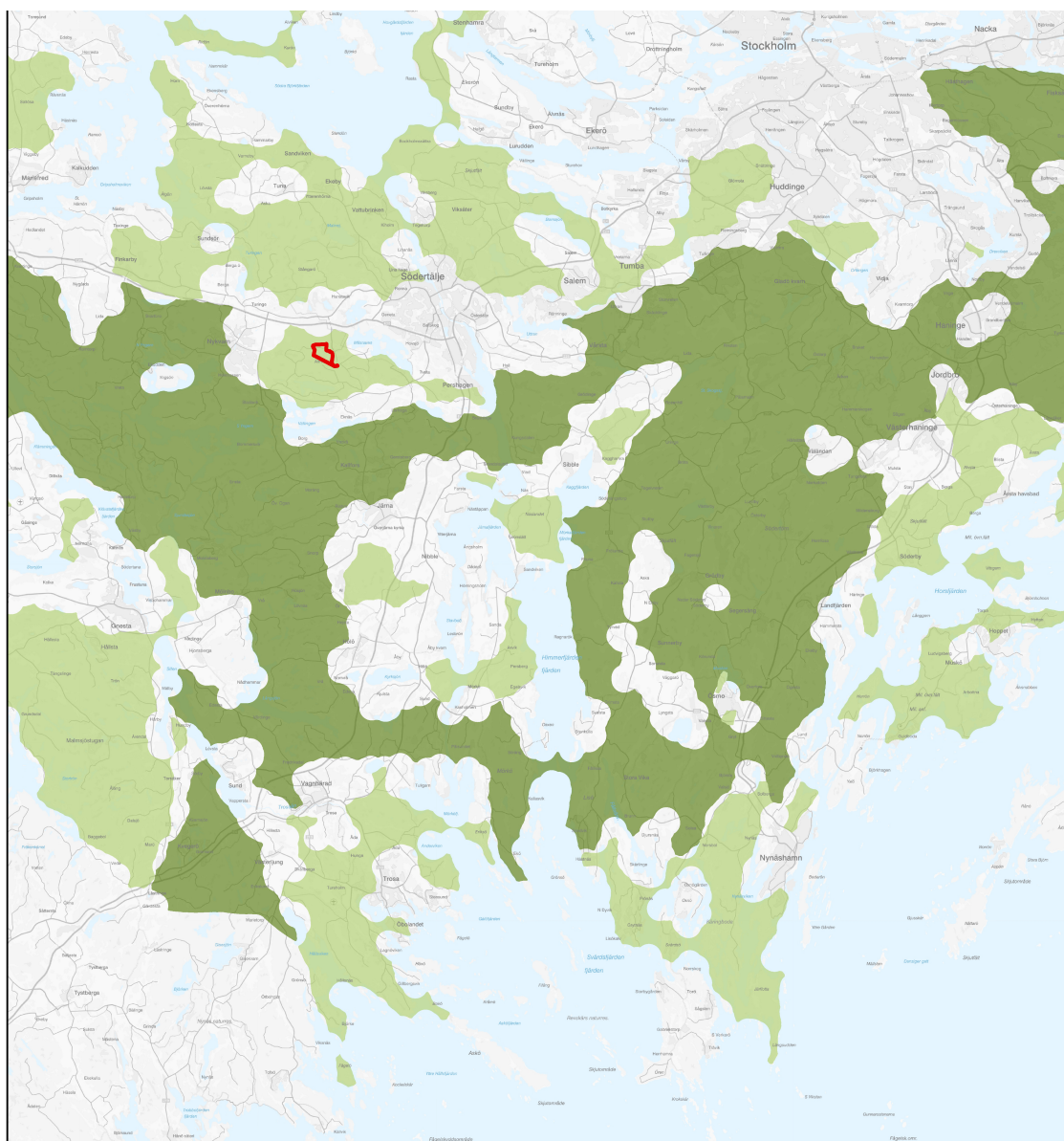
Områdets hållmarks- och barrskogar utgör livsmiljö och på Almnäsberget finns en trolig spelplats på hållmarken. En tjäder stöttes under inventeringen 26/5, samt vid båda inventeringstillfällena 2020. Vid muntlig intervju med jaktledare framkom att det förekommer tjäder i området och att tre observationer gjorts. Två observationer av hönor har gjorts av jaktledaren inom planområdets hållmarker 14/10. Dessutom har en hane stötts i skogen söder om järnvägen, utanför planområdet 27/10. Det är troligt att tjädern utnyttjar stora områden och att även skogen söder om järnvägen utgör del av reviret (figur 4). Detta antagande stöds genom observationen av en tjädertupp här hösten 2019 (muntlig uppgift från jaktledare).

Vid båda inventeringstillfällena 2020 stöttes en tjädertupp [redacted]. Spilling liggande i ring påträffades, vilket ganska tydligt indikerar spelplats för arten (figur 8). Hur många tuppar och hönor som frekventerar den troliga spelplatsen är oklart. Då tjädern är en utpräglad stannfågel så är det uppenbart att Almnäsberget och skogarna söder därom utgör livsmiljö för arten. Detta gör att hänsyn måste tas till arten i den fortsatta planeringen, då även livsmiljön har skydd.

Tjädern är en ovanlig häckfågel i Stockholms län och den förekommer nästan uteslutande i stora sammanhängande barrskogsområden som utgör primära spridningskorridorer för barrskogslevande arter (figur 9).

Figur 8. Fynd av spillning från tjäder som ligger på rad i ringformad struktur indikerar [redacted] spelplats för tjäder. Foto Jan Oldebring.

Ekologigruppen: 2020-06-17

Regionala barrskogssamband

- Primära spridningskorridorer
- Sekundära spridningskorridorer
- Inventeringsområde

Figur 9. Spridningssamband för äldre barr- och blandskog i Stockholms län med områdets läge markerad med röd ring. Området ingår i en sekundär spridningskorridor som är viktig för många barrskogarters fortlevnad. Tjäder, talltita, tofsmes och spillkråka är alla arter som är beroende av goda spridningssamband och som påverkas starkt negativt av att de gröna sambanden splittas upp. Källa Ekologigruppen.

Tjädern är vår största hönsfågel och den förekommer i större skogsområden över hela landet. Arten är inte rödlistad men bestånden utanför Norrland är fragmenterade och svaga och bestånden utgörs som regel av små lokala populationer. Arten är en utpräglad barrskogsfågel som främst förekommer i skogsområden större än 300 hektar där det finns tillräckligt mycket av lämpliga miljöer för att den ska kunna livnära sig under hela året. Arten fördrar uppvuxen gles eller luckig skog med inslag av asp och ett tätt fåltskikt av blåbärsris i en mosaik med sumpskogar, myrmarker och andra små våtmarker.

Tjädern förekommer främst i områden med stor andel uppvuxen, relativt gles tallskog som är minst 30 år, och gärna minst 60–70 år gammal. Den undviker större hyggen och andra öppna områden. Sumpskogar och myrkanter är mycket viktiga miljöer, särskilt för hönorna och kycklingarna. Hönorna föder upp kycklingarna i områden med god tillgång på skydd och föda i form av insekter, oftast i områden med en mosaik av fuktig blåbärsgrenskog, myrkanter och sumpskogar. Fåglar av olika kön och ålder utnyttjar dock olika miljöer under olika delar av året.

Tornseglare (rödlistad EN)

Födösökande fåglar observerades vid våtmarken i maj (25/5). De häckar med största sannolikhet utanför området då den är helt beroende av byggnader för sin häckning. Den insektsrika våtmarken utgör sannolikt en mycket viktig del av artens livsmiljö.

Trana (direktivart, livskraftig, ej rödlistad)

Arten häckar med största sannolikhet i våtmarken (figur 8). Ett par observerades 25/5 och hördes utanför området 8/6. Ett par sågs flera gånger under häckningstid i våtmarken 2013 enligt uppgifter från Artportalen.

Tranan häckar numera ganska allmänt i Södermanland i anslutning till sjöar eller i våtmarker. I fortsatt planering bör hänsyn ändå tas till arten då den är upptagen i fågeldirektivet.

Ärtsångare (rödlistad NT)

Ärtsångaren är en i regionen fortfarande allmänt förekommande art som var ny på rödlistan 2020 (SLU 2020). Arten noterades vid båda inventeringstillfällena 2019. Den häckar troligen i anslutning till våtmarken. Ärtsångaren ingick på grund av artens allmänna uppträdande i regionen inte bland de arter där revirkartering genomfördes. Karta över revir har därför inte upprättats.

Övriga naturvårdsarter

Övriga naturvårdsarter som ej är rödlistade eller omfattas av fågeldirektivet, utgörs av barrskogsarterna svartmes, tofsmes, trädkrypore, kungsfågel, lövskogsarten gröngöling, samt våtmarksarterna vattenrall, skogssnäppa, sothöna och enkelbeckasin (tabell 2). I avsnittet redovisas också rovfåglar som inte är naturvårdsarter men som är störningskänsliga på sin häckplats och som kan kräva hänsyn vid planering av området. Utöver ovanstående arter har lärkfalk noterats i området enligt registrerade fynd i Artportalen.

Barrskogsarterna är främst knutna till äldre, tillräckligt stora sammanhängande barrskogsmiljöer och är känsliga för fragmentering eller avverkning av dessa (tabell 3). Även den lövskogslevande arten entita är extremt känslig för fragmentering av livsmiljön och har på många håll därför helt försvunnit i tätornsnära områden. Våtmarksarterna är känsliga för dränering eller igenväxning av våtmarksmiljön och de är delvis också störningskänsliga.

Naturvårdsart

En naturvårdsart är en art med specifika krav på sin miljö, men som ändå är någorlunda allmänt förekommande. Genom sin förekomst signalerar arten att det finns särskilda naturvärden i ett område och att det finns möjligheter till förekomst av rödlistade arter.

Naturvårdsarter är utpekade i olika inventeringar och sammanhang. Bland dessa kan nämnas *rödlistade arter*, *typiska arter* (arter som indikerar gynnsam bevarandestatus i naturtyper listade i habitatdirektivet), *skogliga signalarter* (utpekade i Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventeringsmetodik), *Ängs- och betesmarksarter* (utpekade i Jordbruksverkets Ängs- och betesmarksmetodik), samt Ekologigruppens *egna indikatorarter*. Naturvårdsarter innefattar även enligt Artskyddsförordningen *skyddade arter*

Naturvårdsarterna delas av Ekologigruppen in i olika indikatorartskategorier med klasserna mycket högt, högt, viss och ringa. Arter med mycket högt indikatorvärde är antingen ovanliga rödlistade eller hotade arter, eller arter som i sig gör att området är skyddsvärt. Ringa indikatorvärde används för arter som är naturvårdsarter på grund av rödlistning, eller att de utpekats som typiska arter, men som är så vanliga att de inte indikerar särskilt artrika förhållanden.

Tabell 2. Övriga naturvårdsarter, samt rovfåglar, påträffade i området.

Svenskt namn	Revir	Aktivitet	Häckningsstatus
Enkelbeckasin	1	Spel/sång	Möjlig häckning i våtmarken, spelande hane observerades 25/5 2019.
Gröngöling	1	Permanent revir	Trolig häckning. Ett revir i skogsområden norr och nordväst om våtmarken (figur 10).
Kungsfågel	6	Permanent revir	Trolig häckning. Två säkra revir i barrskogsområdet samt ytterligare fyra möjliga revir där sjungande hane endast observerats vid ett tillfälle.
Korp	1	Observation under häckningstid	Ett revir. Arten har dock sannolikt inte sin boplats i området.
Lärkfalk		Observation under häckningstid	Artportalen 2018. Ej observerad under inventeringen.
Ormvråk	1	Par i lämplig biotop	Trolig häckning, 19/6 2019.
Sothöna		Observation under häckningstid	Ett par observerades i våtmarken 28/3 2020. Dessutom finns äldre fynd i Artportalen (2011).
Skogssnäppa	1	Permanent revir	Trolig häckning, permanent revir 2-3 par (2019) (figur 7).
Sparvhök	1	Observation under häckningstid	Möjlig häckning, överflygande hona 19/6 2019.
Svartmes	1	Varnande	Tre revir, trolig häckning i barrskogsområdet (figur 11)
Tofsmes	2	Varnande	Tre revir, trolig häckning i hållmarkstallskogsområdet (figur 11).
Trädkrypare	1	Spel/sång	Ett revir, möjlig häckning i skogsområdet.
Törnsångare	1	Permanent revir	Trolig häckning, permanent revir (figur 10).
Vattenrall	2	Nyligen flygga ungar hörda	Konstaterad häckning ett par i våtmarken, samt trolig häckning ytterligare ett par i våtmarken (figur 7).

Tabell 3. Naturvårdsarternas indikatorvärde och vad de indikerar.

Svenskt namn	Kategori	Indikatorvärde	Indikerar
Enkelbeckasin	Typisk art	Visst	Hävdade våtmarksmiljöer
Gröngöling	Tidigare rödlistad art	Högt	Ostörda förhållanden.
Kungsfågel	Tidigare rödlistad art	Obetydligt	Ostörda förhållanden.
Lärkfalk	Ekologigruppens naturvårdsart	Högt	Ostörda förhållanden.
Ormvråk	-	-	Ostörda förhållanden.
Skogssnäppa	Ekologigruppens naturvårdsart	Visst	Art och fågelrika våtmarks- och sumpskogsmiljöer
Sparvhök	-	-	Ostörda förhållanden.
Svartmes	Ekologigruppens naturvårdsart	Visst	Relativt stora krav på sammanhängande områden med barrskog.
Tofsmes	Ekologigruppens naturvårdsart	Högt	Tillräcklig tillgång på livsmiljöer i form av tallskog på landskapsnivå.
Trädkrypare	Ekologigruppens naturvårdsart	Visst	Tillgång på gamla träd på landskapsnivå.
Törnsångare	Ekologigruppens naturvårdsart	Ringa	Törnsångaren häckar i busksnår och skogsbyn i öppna, ofta högrötsrika marker och missgynnas av igenväxning. I tätortsnära miljö kan arten ha visst indikatorvärde.
Vattenrall	Ekologigruppens naturvårdsart	Högt	Fågelrika våtmarksmiljöer

Tidigare rödlistade arternas förekomst och ekologi

Nedan beskrivs i detalj förekomsten och ekologin för arter som varit rödlistade i 2015 års rödlista, men som nu fallit ur den nya rödlistan.

Gröngöling

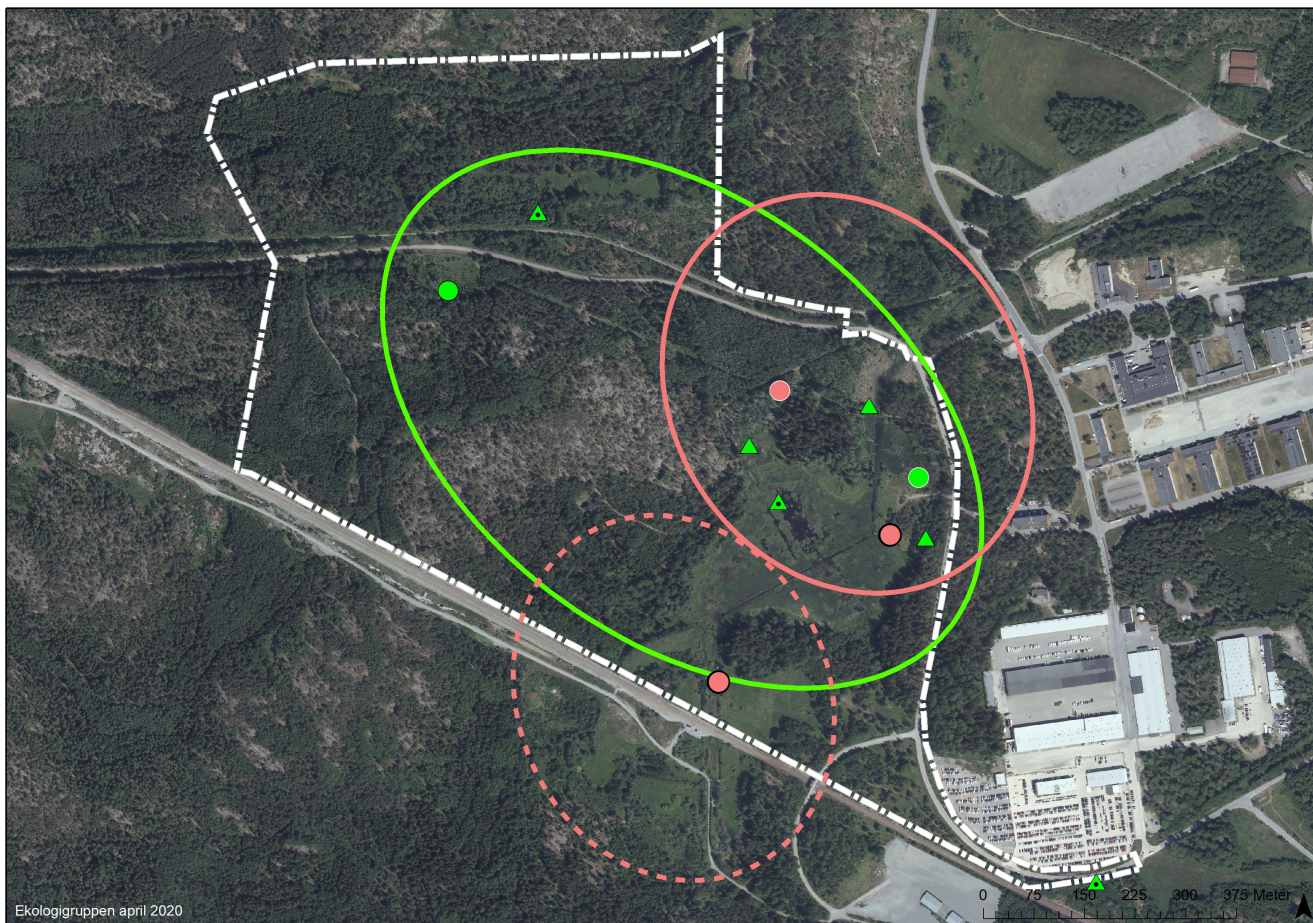
Gröngöling påträffades med ett revir i området (figur 10). Ytterligare en observation finns registrerad i Artportalen 2019. Arten var tidigare rödlistad (nära hotad NT) men i den nya rödlistan 2020 är artens bestånd klassad som livskraftig och arten är alltså inte längre rödlistad. Orsak till att den fallit ur rödlistan är att artens tidigare kraftigare tillbakagång har bromsats.

Gröngöling föredrar halvöppna, kulturlandskap med en mosaik av betesmarker, åkrar, lövdungar, alléer eller trädklädda betesmarker. Högst tätheter hittar man i heterogena landskap med omväxlande natur. Förekomsten i slättbygderna liksom i de mer renodlade barrskogstrakterna är sparsam. Den förekommer i glesa skogar, men undviker normalt barrskog, med undantag för områden med starkt lövinslag. Den kan också undantagsvis förekomma i tätorter, men undviker vanligen områden där mycket människor rör sig. Arten är utpräglad myrspecialist och beroende av en rik och varierad myrfauna, vilket ofta återfinns i välhävade marker. Andra insekter och dagmaskar ingår också i födan.

Gröngölingens revir har i en norsk studie uppmätts till i medeltal 100 ha (48-154 ha) (Rolstad et al. 2000). Arten är en utpräglad stannfågel. Den uppvisar till skillnad mot större hackspett aldrig flyttrörelser och man kan därför anta att populationer i isolerade lövskogsområden kan betraktas som lokala populationer. Arten verkar inte se tätbebyggt område som en direkt barriär och observationer finns även i stadsmiljö.

Det största hotet mot gröngölingen är relaterat till försämrad kvalitet på miljöer lämpliga för häckning, vilket i regel kan relateras till det moderna jordbruket med minskad hävd och igenväxning av betesmarker, särskilt ekhagar och andra trädklädda betesmarker (Grahn och Knutsson 2015). Gödsling av naturbetesmarker minskar också tillgången på insekter, som exempelvis myror. På samma sätt är igenplanteringen av åkermark och betesmark i mer heterogena landskap negativt (Grahn and Knutsson 2015).

Tätare skogar och igenväxningen av gran i löv- och blandskog leder förmodligen också till förlust av häckningsmiljöer såsom avsaknaden av skogsbete och avverkning av boträd i det moderna skogsbruket (Grahn och Knutsson 2015). Mindre hyggen i skogslandskapet är inte nödvändigtvis negativt då det kan skapa lämpliga områden för födosök.

Fågelinventering Almnäsberget

- Gröngöling, 20190526
- Gröngöling, 20190608
- ▲ Gröngöling, 20200306
- ▲ Gröngöling, 20200328
- Törnsångare, 20190526
- Törnsångare, 20190608
- ▭ Inventeringsområde

Symbolförklaring

- Rund symbol = Observation 2019
- ▲ Trekantig symbol = Observation 2020

Revir

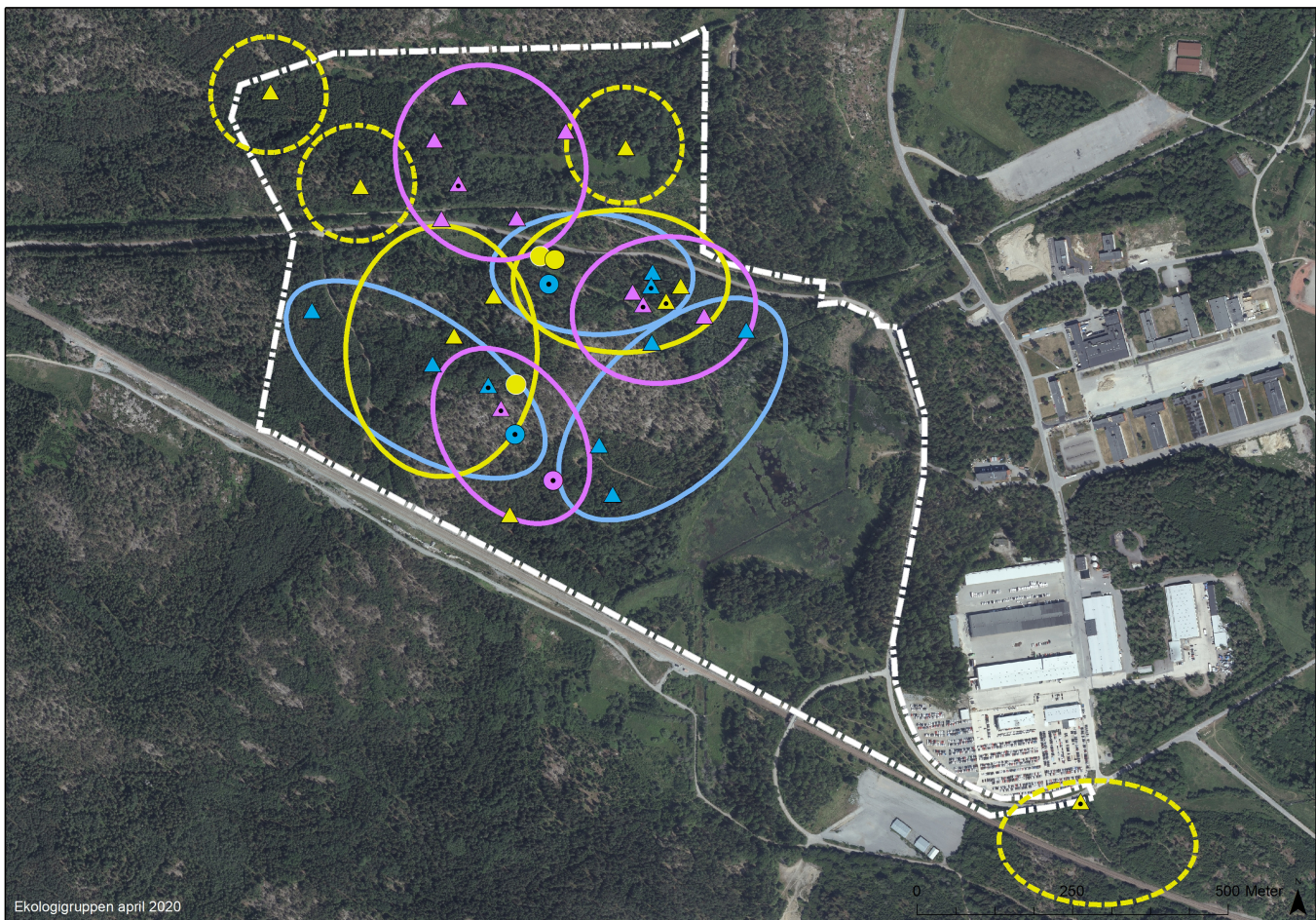
- ▭ Hel linje = Säkert revir
- ▭ Streckad linje = Troligt revir

Figur 10. Revirkarta för naturvårdsarter fågel knutan till lövskogar och öppna marker. Kartan visar revir och observationer för de prioriterade arterna gröngöling och törnsångare.

Kungsfågel

Arten var tidigare rödlistad (sårbar VU) men i den nya rödlistan 2020 (ArtDatabanken 2020) är artens bestånd klassad som livskraftig och arten är alltså inte längre rödlistad. Orsak till att den fallit ur rödlistan är att artens tidigare kraftigare tillbakagång har ersatts av ökande trend.

Ett revir med trolig häckning och ytterligare ett troligt revir påträffades i barrskogsområdet i områdets västra del (figur 11). Kungsfågel har inte särskilt stora areal- eller habitatkrav och den lokala populationen påverkas sannolikt mer av skogsbrukets åtgärder än av exploatering, trots att arten är klassificerad som hotad. Arten är fortfarande vanlig i Södertälje kommun och det viktigaste hotet mot arten utgörs av skogsbruk.

Fågelinventering Almnäsberget

- Kungsfågel, 20190526
- Kungsfågel, 20190608
- ▲ Kungsfågel, 20200306
- ▲ Kungsfågel, 20200328
- Svartmes, 20190619
- ▲ Svartmes, 20200306
- ▲ Svartmes, 20200328
- Tofsmes, 20190619
- ▲ Tofsmes, 20200306
- ▲ Tofsmes, 20200328
- ▭ Inventeringsområde

Symbolförklaring

- Rund symbol = Observation 2019
- ▲ Trekantig symbol = Observation 2020

Revir

- ▭ Hel linje = Säkert revir
- ▭ Streckad linje = Troligt revir

Figur 11. Revirkarta för barrskogslevande naturvårdsarter fågel. Kartan visar revir och observationer för de prioriterade arterna kungsfågel, svartmes och tofsmes.

Generella åtgärder för att undvika utlösande av förbud

Följande generella åtgärder bör genomföras för att undvika utlösande av förbud enligt Artskyddsförordningen.

- Bevara våtmarken intakt och undvik framtida störning (buller, personstörning etc.) i detta område.
- Tillse att tillräckligt stora arealer sammanhängande barrskog inte bebyggs så att fågelarter som kräver stor sammanhängande skogsyta med goda ekologiska spridningssamband, exempelvis tjäder och talltita har utsättningar för att finnas kvar i nuvarande populationsstorlekar i området eller närområdet på lång sikt. Detta görs lämpligen genom planering (översiktsplan eller fördjupad översiktsplan), eventuellt i kombination med skydd enligt miljöbalken, i form av avsättande av naturreservat eller biotopskyddsområde.
- Säkerställ att goda ekologiska barrskogssamband finns kvar för att arter som kräver stora skogsområden inte ska påverkas.
- Bebygg områden med ung skog och spara områden med gammal skog (motsvarar som regel högre naturvärden i naturvärdesinventeringen).
- Utred nötkräkans förekomst närmare, liksom eventuell påverkan på arten genom planen.
- Kompensera eventuellt minskad areal löv- och barrskog med att ge förutsättningar för ökad kvalitet på den kvarvarande eller intilliggande skogar (äldre träd och förekomst av död ved). Detta görs lämpligen genom skydd enligt miljöbalken, i form av avsättande av naturreservat eller biotopskyddsområde.
- Bevara och utveckla lövrika bryn, samt områden med hassel inom området.

Generella åtgärder för kompensation

Artskyddsförordningen kräver att man genom god planering och åtgärder tillser att de lokala populationerna av de prioriterade arterna inte får ogynnsam bevarandestatus genom planförslaget. Det finns inga krav på åtgärder för ekologisk kompensation inom ramen för lagstiftningen. Nedan listas kompensationsåtgärder som kan göra att bevarandestatusen förbättras för vissa av de arter som förekommer i området.

- Restaurera våtmarken så att arter som trivs i våtmarker med öppen vattenyta gynnas. Åtgärden kan göras genom att röja vegetation, eventuellt också tillsammans med höjning av vattenytan. I samband med denna åtgärd bör kartläggas var den bruna kärhöken har sin boplats och bevarande av gammelvassar i detta område. Restaureringsåtgärder genomförs lämpligen sen höst eller vintertid.

Förslag till ytterligare utredning

Nedan listas förslag till ytterligare inventering och analyser som bör genomföras.

Ytterligare inventeringsinsatser

Tjäder

Tjäder omfattas av Artskyddsförordningen och det finns rättsfall där avverkning nära spelplatser och plats för uppfödning av ungar har stoppats genom lagen. Arten bör därför inventeras ytterligare både med avseende på förekomst och eventuella spelplatser och plats för ungfågel. Inventeringen bör omfatta ett större område än planområdet för att på ett bra sätt kunna analysera eventuell påverkan på arten. Inventering sker tidigt på våren för spel och under sommaren för ungfåglar.

Inventering av rovfåglar

Då flera rovfåglar observerats under omständigheter som tyder på häckning bör en mer ingående inventering av artgruppen göras då denna artgrupp inte fångas upp så väl med den inventeringsmetodik som använts. Metodik för inventering skiljer sig från revirkarteringsmetoden som tillämpats i detta uppdrag genom att inventering främst sker mitt på dagen genom att från en högt belägen utsiktsplats kartlägga rovfåglarnas rörelsemönster. Genom denna information kan man ringa in områden med trolig boplats. Om risk för att boplatser finns i planområdet bör dessa eftersökas genom att leta i fält.

Inventering av nattskärra

Då områdets hållmarkstallskogar passar den skyddade arten nattskärra, bör inventering av arten göras vid minst ett tillfälle under vecka 22-25. Arten är lokalt ovanlig och den finns listad i fågeldirektivets bilaga 1, varför bevarandestatusen inte får påverkas negativt.

Ytterligare nattaktiva fåglar som exempelvis kattuggla förekommer sannolikt i inventeringsområdet. Då detta är en vanligt förekommande icke prioriterad art bedöms risken att påverka den lokala bevarandestatusen som liten. Behovet av ytterligare inventeringsinsatser bedöms därför inte finnas.

Inventering av nötkråka

Ett nötkråkarevir omfattar norra delarna av planområdet. Då arten är lokalt ovanlig och nationellt rödlistad har den starkt skydd är det viktigt att utreda var mer exakt arten har sin boplats och att mer exakt avgränsa revirets gräns även utanför planområdet.

Inventering av intilliggande skogsområde

Då det finns en risk att området inte kan bebyggas med hög exploateringsgrad utan att förbud utlöses så bör ett större område intill detaljplaneområdet inventeras för att utreda lokala populationer för de arter som påverkas, samt analysera lämpliga platser för kompensationsmark.

Behov av ytterligare utredning

Bland de arter som förekommer i området och som riskerar påverkas då deras livsmiljö tas i anspråk är i första hand arterna tjäder, nötkråka, spillkråka, talltita och entita. Påverkan på dessa arter måste utredas om området ska bebyggas. Även övriga förekommande prioriterade arter riskerar utlösa förbud om deras livsmiljö påverkas så att lokala populationers bevarandestatus påverkas negativt. Prioriterade fågelarter som förekommer i våtmarken (sångsvan, brun kärrhök, trana, smådopping, kricka och sävsparv) bedöms kunna leva kvar i området om livsmiljön lämnas intakt och åtgärder görs för att mildra störning. En högst preliminär bedömning är att de lokala populationerna av allmänt förekommande rödlistade

arter med stor lokal population (svartvit flugsnappare, grönfink, ärtsångare, kråka och gulsparv) inte förväntas påverkas. Övriga naturvårdsarter som påträffats utgörs av barrskogsarterna svartmes, tofsmes, kungsfågel, trädkrypare samt våtmarksarterna vattenrall, skogsnäppa och enkelbeckasin, liksom lövskogsarterna entita och gröngöling. Dessutom förekommer rovfåglar som ormvråk och sparvhök, samt möjligen fler rovfågelsarter. Dessa arter är inte prioriterade i lagskyddsarbetet men bör ändå beaktas i planarbetet.

Konsekvenser för prioriterade arter

De arter som riskerar att påverkas av planförslaget bör utredas med avseende på om lokala populationers bevarandestatus påverkas. I detta arbete kan det också bli aktuellt att analysera domar (Artskyddsförordningen) för de berörda arterna. Bland annat bör följande aspekter utredas:

- påverkan på tjäder, talltita, spillkråka och andra barrskogslevande skyddade arter
- påverkan på entita
- påverkan på nötkråka
- påverkan på våtmarksfåglar genom buller och ökad störning

Detaljerade förslag till åtgärder

För var och en av arterna som riskerar påverkas av planförslaget bör detaljerad utredning av åtgärder genomföras för att undvika förbud från Artskyddsförordningen. I detta arbete bör ingå utredning av kompensationsområden, kumulativa effekter med mera. Särskilt viktigt är det att utreda följande aspekter:

- Skyddsåtgärder för nötkråka
- Skyddsåtgärder för tjäder och andra barrskogslevande arter

Metodik

Arbetet har omfattat revirkartering av prioriterade fågelarter enligt tidigare definition (fågeldirektivets bilaga 1, rödlistade arter -2015 års rödlista, samt regionalt sällsynta arter). Dessutom inventerades övriga så kallade naturvårdsarter, som indikerar värdefulla biotoper eller sammanhängande skogsområden. Inventeringen omfattar de arter som hävdar revir genom sång dagtid och som tydlig omfattas av artskyddsförordningen eller som kan komma att omfattas. Exempel på sådana arter är rödlistade arter som gröngöling, spillkråka, mindre hackspett, kungsfågel, gulspurv och stare, samt mindre allmänna arter som tofsmes, entita, talltita och stjärtmes. Samtliga rödlistade arter (2015 års rödlista, ArtData-banken 2015) omfattas även om de har stora lokala populationer. Arter som inte omfattades av revirkarteringen är lokalt mycket vanliga arter som exempelvis lövsångare, blåmes, talgoxe, skata, bofink, kråka, svartvit flugsnappare och grönfink. Dessa arter omfattas inte av inventeringen och noteras bara genom registrering av grov uppskattning av antalet par. Den 22:a april, efter avslutad inventering i fält släpptes en ny rödlista (SLU ArtDatabanken. 2020). Att notera är att arterna kråka, ärtsångare, svartvit flugsnappare och grönfink har blivit rödlistade 2020 på grund av minskade populationer i landet, trots att de fortfarande är vanliga. Bland lokalt mer ovanliga arter som kommit upp på den nya rödlistan märks entita, talltita, kricka och rödvingetrast.

Metodiken som använts fångar inte in arter som är aktiva nattetid som exempelvis nattskärre. Rovfåglar karteras inte heller med god säkerhet med den metod som använts.

Metod som använts vid inventeringen har varit förenklad revirkartering fågel (se vidare nedan, Naturvårdsverket 2012). Två besök 2019 genomfördes där hela planområdet systematiskt gick igenom i enlighet med standardmetodik (Naturvårdsverket 2012). Ytterligare ett kortare besök gjordes i anslutning till våtmarken. För att fånga in hackspettar och arter som är aktiva tidig vår genomfördes också att göra två besök under april 2020. Metodiken är en förenkling jämfört med standardmetoden som föreslår åtta till tio besök. Det går dock att med kvalitet genomföra inventering med färre besök (Naturvårdsverket 2010).

Inventeringen genomfördes under dagar utan regn och starka vindar. Den påbörjades vid i soluppgången och området tog cirka fem timmar att gå igenom till fots. Undantag gäller för besöket 19/6 som endast var en timme långt med tidpunkt klockan 14:00. Tiden för inventering är begränsad till två tillfällen under maj till juni. Fältbesök genomfördes 25:e maj, 8 juni och 19 juni 2019, samt 6/3 och 28/3 2020. Fältbesök ett, två och fem gjordes av Jan Oldebring och besök nummer tre och fyra av Anders Haglund. Alla fågelobservationer av skyddsvärda arter har rapporterats in i databasen Artportalen.

Förarbete

I förarbetet ingår att studera tidigare observationer i Artportalen (2018). Detta för att få en bild av nuvarande och tidigare utbredning av de utvalda arterna trädlärka, gröngöling och spillkråka, i och i områdets närhet. Detta kan ge ett stöd i revirkarteringen, studier av lokal population och spridningssamband.

Revirkartering

Revirkarteringen av prioriterade fågelarter har utförts enligt Naturvårdsverkets metod (*Revirkartering, generell metod. Version 1:1: 2003-04-04*). En förenklad revirkartering kan enligt metodbeskrivningen uppgå till minst fyra, upp till cirka tio besök fördelat på olika tidpunkter under fåglars häckningstid (Naturvårdsverket, 2003). Denna inventering genomfördes vid endast tre olika inventeringstillfällen 2019, varav ett kortvarigt och mitt på dagen. Två ytterligare tillfällen genomfördes 2020. Antalet besök innebär att metoden inte fullt ut följer den standardiserade metodiken, vilket medför osäkerhet i karteringen av revir (se nedan).

Markeringen för observationen där fågeln uppehåller sig gjordes på karta. Om individen förflyttade sig sattes en punkt med samma ID-nummer. Detta för att dubbelräkning inte

skulle ske. Med grund i antalet observationer under alla inventeringstillfällena och individernas beteende görs en samlad bedömning om arternas revir.

Om den påträffades minst två gånger eller med högt häckningsindicium (varnande fåglar, permanent revir etcetera) bedömdes det vara trolig häckning och ett revir ritades in. En justering av standardmetoden gjordes genom att troliga revir ritades in om revirhävdande fågel iakttagets vid ett av tillfällena. Detta på grund av att antalet besök var för få för att säker få med alla revir.

Observationsvariabler:

- Art
- Plats
- Kön
- Antal

Häckningskriterier enligt svensk fågelatlas

Inventering av skyddsvärda fåglar har skett enligt Svensk fågelatlasmetodik (BirdLife, 2012). Artnamn, och häckningskriterie registrerades för varje fågelart.

Fågelns aktivitet noterades i en av de tjugo kategorier av häckningskriterier (ex sång, föda till ungar etc.). Aktiviteterna gav sedan bedömningen häckning i kategorierna möjlig häckning (en observation av fågeln i häcktid), trolig häckning (permanent revir, varnande fåglar etcetera), konstaterad häckning (observerad med mat till ungar, bo eller nyligen flygga ungar sedda).

Tidigare bedömningar/inventeringar

I förarbetet ingår att studera tidigare observationer i Artportalen (uttag 2019-07-07). Ytterligare ett uttag gjordes 2020-04-26. Detta för att få en bild av nuvarande och tidigare utbredning av prioriterade arter.

Det finns fram till 2019 förhållandevis få observationer av fåglar registrerade från området i Artportalen (37 stycken). De flesta är från 2019. Äldsta observationen är från 2013 och enstaka observationer finns även från 2017 och 2018.

Osäkerhet i bedömningen

En förenklad revirkartering kan enligt metodbeskrivningen uppgå till minst fyra, upp till ca 10 besök fördelat på olika tidpunkter under fåglars häckningstid och under samma år (Naturvårdsverket, 2003). Med två besök 2019 respektive 2020 finns stor risk för att arter revirs inte kartläggs på ett riktigt sätt. För att kompensera för detta har även troliga revir markerats då arten bara hittats revirhävdande vid ett tillfälle eller två observationer upplade på olika år. Exempel på sådana revir är nötkråka. Troliga revir har större grad av osäkerhet, särskilt vad gäller geografisk avgränsning. Avgränsning av revir för flera av arterna bygger på endast två observationer. Ju färre observationer som revirkarteringen bygger på desto större osäkerhet finns vad gäller den geografiska avgränsningen av reviret.

Nattlevande fåglar har förbisetts i denna inventering. Ugglor, småfläckig sumphöna och nattskärna kräver nattinventeringar vid flera tillfällen. Denna genomförs framför allt vårvintern för ugglor (februari/mars), och maj – juni för de övriga arterna. Metodiken är inte heller anpassad för att inventera rovfåglar. Då flera observationer av rovfåglar gjordes i området när besök genomfördes mitt på dagen, bör fördjupande inventering av denna artgrupp övervägas.

Fågelobservationer i Artportalen innehåller ofta fel och brister när det gäller lokalangivelser. Bästa kvalitet när det gäller noggrannhet har observationer där observatören registrerar en egen unik lokal. Denna typ av observationer har som regel en mittpunkt som stämmer väl med var observationen gjorts. De flesta fynd på Artportalen registreras i redan befintliga ”fågellokalerna”. För dessa observationer råder stor osäkerhet kring var fågeln exakt ob-

Fågelinventering
Almnäsberget

serverades då lokalerna ofta är mycket stora. Observationerna från Artportalen har därmed en ganska stor osäkerhet vad gäller geografisk precision.

Referenser

Fågelinventering
Almnäsberget

Digitala källor

ArtDatabanken, uttag av rödlistade arter. Sidan besökt 2019-09-20 med mera

ArtDatabanken 2019. Artfakta för de påträffade arterna. <http://artfakta.artdatabanken.se>

ArtDatabanken 2020:1. Nationellt skyddsklassade arter. <https://www.artdatabanken.se/var-verksamhet/fynddata/skyddsklassade-arter/> och <https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/2.-var-verksamhet/fynddata-observationer-och-kartor/skyddsklassade-arter-2020-slu-artdatabanken.pdf>

Artportalen 2019. Sökning med polygon inom och strax utanför området. Sökperiod var 2000–2019. Sidan besökt 2018-06-20. <http://www.artportalen.se>

BirdLife 2012. SOF-Sveriges ornitologiska förening. Häckningskriterier. <http://birdlife.se/atlasinventering/hackningskriterier/>

Svensk Fågeltaxering. Uttag 1998-2019. <http://www.fageltaxering.lu.se>.

Tryckta källor

ArtDatabanken. 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken SLU, Uppsala

SLU Artdatabanken. 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. SLU, Uppsala

Grahn, J., & T. Knutsson. 2015. *Picus viridis* Gröngöling. ArtDatabanken -artfaktablad, SLU:1–3.

Gärdenfors, U. (red.) 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken, Uppsala.

Naturvårdsverket. 2003. Natura 2000 Art- och naturtypsvisa vägledningar.

Naturvårdsverket 2003. Revirkartering, generell metod. Version 1:1: 2003-04-04.

<https://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/miljoovervakning/handledning/metoder/undersokningstyper/tidigare%20versioner/ravg.pdf>

Naturvårdsverket. 2009. Handbok för artskyddsförordningen Del 1 - fridlysning och dispenser.

Ottosson, U., R. Ottvall, J. Elmberg, M. Green, R. Gustafsson, F. Haas, N. Holmqvist, Å. Lindström, L. Nilsson, M. Svensson, S. Svensson, and M. Tjernberg. 2012. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. SOF, Halmstad.

Rolstad, J., B. Løken, & E. Rolstad. 2000. Habitat Selection as a Hierarchical Spatial Process : The Green Woodpecker at the Northern Edge of Its Distribution Range. *Oecologia* 124:116–129.

Tjernberg, M., K. Johnsson, J. Grahn, & T. Knutsson. 2015. *Dryocopus martius* Spillkråka. ArtDatabanken - artfaktablad, SLU.:1–3.